

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТА В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Наталя ДЕРЕВ'ЯНЧЕНКО

учитель Великоновосілківського закладу
загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів № 2
email: natalya.derev'yanchenko@vnsch.vnuo.dn.ua

Олена АВІЛОВА

директор Великоновосілківського закладу
загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів № 2
email: olena.avilova@vnsch.vnuo.dn.ua

Артур ЛІ

науковий співробітник Центру інноваційного та технологічного розвитку
Державної установи «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України»
email: arthurlee@ukr.net

Іван ГАЛЕНКО

кандидат технічних наук,
віцепрезидент Міжнародної академії геоінформатики
email: gismetodyst@gmail.com

Анотація. Розглянуто сучасне бачення патріотичного виховання в умовах гібридної агресії, зокрема на прикладі інноваційної діяльності учнів Великоновосілківського ЗЗСО І–ІІІ ступенів № 2. Представлено практичний досвід реалізації міжпредметного проєкту на основі цифрових технологій, спрямованого на формування патріотичної свідомості та громадянської активності школярів. Особливу увагу приділено інтеграції предметного змісту, використанню хмарних платформ, розвитку критичного мислення й формуванню відповідального ставлення до захисту інтелектуальної власності.

Ключові слова: патріотичне виховання, інформаційна безпека, інтелектуальна власність, цифрові технології, інтегроване навчання, хмарні платформи, громадянська свідомість.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти в Україні має відповідати на нові виклики, зокрема ті, що пов'язані з інформаційною війною, гібридною агресією та потребою в зміцненні національної єдності. Постає питання переосмислення традиційних підходів до патріотичного виховання – від формальності до осмисленої, ціннісно зорієнтованої, практичної

діяльності, що відповідає реаліям сьогодення.

Аналіз досліджень та публікацій.

Питання патріотичного виховання порушувались у працях багатьох українських педагогів і дослідників (О. Сухомлинська, Т. Левицька, І. Бех, О. Савченко та ін.), кожен з яких вніс вагомий внесок у формування сучасного педагогічного бачення.

Так, І. Бех наголошує, що «головним завданням виховання є формування особистості з розвиненою духовною сферою, здатною до морального вибору», підкреслюючи важливість особистісно орієнтованого підходу, який дає можливість розкрити внутрішній потенціал дитини та її громадянську активність. Це твердження логічно перегукується з підходами до правового виховання [1, с. 23].

Методичні рекомендації Інституту модернізації змісту освіти наголошують: «У період війни надзвичайно важливим є забезпечення виховання молоді на основі цінностей національної ідентичності, історичної пам'яті та гідності» [3, с. 12]. Тобто національно-патріотичне виховання стає необхідною умовою стабільності суспільства.

Погляди, висловлені в Концепції громадянської освіти, підкреслюють важливість не тільки знань, а й формування активної життєвої позиції школярів: «Громадянська компетентність включає здатність діяти відповідально та ефективно в суспільстві, базуючись на демократичних принципах» [4, с. 5].

Розглядаючи громадянські компетентності, О. Овчарук розкриває їх як інтегровану якість особистості, що формується впродовж усього навчання. Вона зазначає: «В умовах війни освіта стає ключовим чинником формування стійкості громадян і довіри до держави» [6, с. 46].

На сьогодні важливого значення набула адаптація освітніх програм до нових умов, що є не лише вимогою часу, а й стратегічним завданням. «Війна стала каталізатором переосмислення освітнього змісту й ролі виховання як інструменту національної стійкості» [5, с. 87].

Важливою ланкою у вихованні патріота України є співпраця громади, школи та сім'ї. І. Стельмах наголошує, що «національна стійкість формується завдяки освітнім ініціативам, які залучають громаду, школу та родину до спільної діяльності» [12, с. 104].

У цьому контексті особливу вагу має історичний досвід. О. Сухомлинська пише: «Історія української школи – це історія боротьби за духовну автономію, яка триває й нині у формі національно-патріотичного виховання» [13, с. 308].

Ціннісно орієнтований підхід у вихованні також підтримує Т. Щербань: «У трансформаційний період суспільства патріотичне виховання має бути гнучким, але незмінно ціннісно орієнтованим» [15, с. 117].

Розвиваючи тему інновацій, Р. Шиян обґрунтовує потребу в оновленні шкільної системи: «Нова українська школа поєднує найкращі освітні традиції з інноваційними підходами, що відповідають викликам сучасності» [14, с. 3].

Перехід до більш практичного аспекту забезпечує позиція О. Савченко, яка зазначає: «Компетентнісний підхід дає змогу гнучко реагувати на потреби суспільства, інтегруючи знання, уміння та цінності» [10, с. 6]. Це положення добре узгоджується з сучасними підходами до змісту освіти.

У свою чергу Н. Семенець підкреслює інноваційність освітніх практик: «Цифрові освітні практики дають змогу залучити дітей до рефлексії над подіями війни, розвивати критичне мислення та відповідальність» [11, с. 33]. Таким чином, цифрові технології стають дієвим інструментом виховання.

Важливим аспектом є й розуміння правового захисту інтелектуальної

праці. Підручник з права інтелектуальної власності стверджує: «Знання механізмів правового захисту – передумова для захисту національних інтересів» [8, с. 317]. Це положення набуває особливо-го значення в умовах гібридної війни.

Цю думку підтримує й аналітика Українського інституту майбутнього: «У період воєнного стану інтелектуальна власність набуває критичного значення як елемент національної безпеки, особливо в цифровому середовищі» [9, с. 5].

У цьому контексті Доріс Лонг підкреслює, що «розвиток правової культури, зокрема в сфері інтелектуальної власності, є запорукою демократичного суспільства» [2, с. 211]. Це акцентує увагу на ролі освіти як чинника, що формує правосвідомість молодого покоління.

Завершуючи аналітичний огляд, слід звернути увагу на міжнародний контекст. Звіт UNESCO вказує, що «українська система освіти демонструє приклад адаптивності та ціннісної стійкості в умовах повномасштабної війни» [16, с. 26], а аналітика UNICEF підкреслює: «Молодь є рушійною силою позитивних змін у суспільстві, і саме освіта має стати основою її соціального залучення та розвитку» [17, с. 14].

Однак недостатньо уваги приділено практичному аспекту виховання через інноваційні технології та участь учнів у реальних цифрових ініціативах, які впливають на соціальну дійсність. В умовах воєнного стану та масового використання цифрових платформ постає потреба в переосмисленні форм і засобів патріотичного впливу в шкільному середовищі.

Метою статті є представлення практичного досвіду реалізації

інноваційного міжпредметного проєкту з патріотичного виховання в сучасних умовах, що поєднує інтегроване навчання, цифрові технології та формування громадянської свідомості, а також обґрунтування ролі учнів як активних учасників захисту інформаційного простору держави.

Виклад основного матеріалу. В епоху, коли інформаційні фронти стають не менш важливими за фізичні, патріотичне виховання молоді набуває стратегічного значення для держави. Сьогоднішні реалії змушують переосмислити традиційні підходи до формування національної свідомості учнів, особливо коли класичні освітні моделі трансформуються під впливом цифрових технологій.

Яскравим прикладом інноваційного підходу до патріотичного виховання став досвід учнів Великоновосілківського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів № 2 на Донеччині. Юні українці не просто вивчають теоретичні аспекти патріотизму – вони безпосередньо долучаються до практичних ініціатив, які мають реальний вплив на протидію ворожій агресії.

У рамках програми «Кіберджура: Інтелектуальна ігрова платформа «Вікно Овертона «Стійка Європа» школярі розробили унікальний проєкт «Інтелектуальна власність як фактор стійкості суспільства» на платформі StoriMaps ArcGIS. Він став не просто навчальною вправою, а справжнім інструментом формування патріотичної свідомості та активного громадянства.

В умовах гібридної агресії захист інтелектуальних здобутків перетворюється на питання національної безпеки. Захист інтелектуальної власності в умовах війни стає питанням не лише

юридичного порядку, а й стратегічної оборонної політики держави.

Через розробку інформаційних платформ, чат-ботів та інтерактивних додатків учні не тільки опановують передові технології, але й застосовують їх для вирішення конкретних проблем у сфері інформаційної безпеки України. Такий підхід перетворює абстрактне поняття патріотизму на відчутну практичну діяльність.

Особливість проекту полягає в його комплексному характері. Він органічно поєднує знання з різних предметів: права, географії, інформатики, англійської мови, мистецтва, історії, економіки та соціології. Така інтеграція дає можливість учням бачити цілісну картину проблеми і шукати нестандартні рішення, що виходять за межі окремих дисциплін. А хмарні технології та інтерактивні платформи, які використовують школярі, створюють середовище, де кожен учасник освітнього процесу може розкрити свій потенціал, розвинути критичне мислення та сформувану власну громадянську позицію. Формування критичного мислення, навичок аналізу інформації та свідомого ставлення до реальності є необхідною умовою становлення зрілої громадянської позиції. Навчання стає захопливим процесом, оскільки відштовхується від життєвих цінностей та реальних проблем, які хвилюють молодь.

Важливою складовою проекту став заклик до об'єднання зусиль європейських країн у протидії спільним загрозам. Україна, яка безпосередньо протистоїть російській агресії, має унікальний досвід, яким може поділитися з європейськими партнерами. Європа з її традиціями демократії, свободи та поваги до прав людини є природним союзником

України. Співпраця у сфері захисту інтелектуальної власності – це не лише питання економічної вигоди, але й спільна відповідальність за збереження культурної спадщини та технологічних досягнень наших народів.

Дистанційне навчання, яке спочатку здавалося вимушеним кроком через пандемію та війну, відкрило нові горизонти для патріотичного виховання. Цифрові інструменти дають змогу долати географічні та часові обмеження, об'єднувати учнів з різних куточків України та світу навколо спільних проєктів. Інтеграція хмарних технологій забезпечує гнучкість освітнього процесу, його адаптацію до індивідуальних потреб кожного учня. Це особливо важливо в умовах, коли частина українських дітей навчається за кордоном або на тимчасово окупованих територіях.

Виклик сьогодення – не лише зберегти національну ідентичність, а й навчити молодь її усвідомлювати, обстоювати, захищати. У зв'язку з цим надзвичайно актуальним стає формування критичного мислення та цифрової грамотності в поєднанні з ціннісними орієнтирами. Патріотизм перестає бути декларативним поняттям і трансформується в компетентність, яка проявляється в конкретних діях, відповідальних рішеннях, здатності орієнтуватися в інформаційному просторі та робити морально-етичний вибір.

Важливим чинником ефективного патріотичного виховання є системна співпраця школи, громади та сім'ї. У контексті реалізації проєкту «Інтелектуальна власність як фактор стійкості суспільства» батьки учнів також були залучені до обговорень, брали участь у презентаціях, що посилює міжпоколіннєвий

зв'язок і спільну відповідальність за майбутнє країни. Таке партнерство створює умови для формування зрілої громадянської позиції з дитинства.

Особливу роль відіграє й емоційно-психологічна складова. Учні, які залучені до реальних суспільно значущих ініціатив, починають відчувати свою важливість, вагомість власного внеску. Це мотивує до навчання, сприяє внутрішньому розвитку, посилює відчуття причетності до національної справи.

Також варто зазначити, що інтеграція хмарних сервісів (наприклад, StoriMaps, Google Workspace, чат-боти) забезпечує не лише інноваційність, а й інклюзивність освітнього процесу. Навіть ті учні, які перебувають за кордоном, можуть повноцінно долучатися до спільної роботи, брати участь у дослідженнях, креативних завданнях, обговореннях. Це формує нову якість шкільного життя, у якому національні цінності та новітні технології йдуть пліч-о-пліч.

Висновки. Досвід Великоновосілківського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів № 2 демонструє, що патріотичне виховання в сучасних умовах – це не формальність і не набір гасел. Це живий, творчий процес, у якому учні виступають активними суб'єктами, а не пасивними об'єктами впливу. Такий підхід формує молоде покоління українців, які не тільки люблять свою країну на словах, але й готові діяти заради її захисту та розвитку. Вони володіють необхідними знаннями, навичками та цінностями, щоб протистояти сучасним викликам і будувати сильну, незалежну державу.

Ми переконані, що силою нашої єдності, інтелекту та інновацій Україна здолає випробування, збереже свою

незалежність і забезпечить гідне майбутнє для наступних поколінь, у якому головними цінностями будуть свобода, право та повага до інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех, І. Д. *Виховання особистості*: у 2 кн. Київ, 2003. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. 264 с.
2. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров, В. О., Шевелева, Т. М., Василенко, І. Е., Дроб'язко, В. С. *Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування*. Практичний посібник. Київ, 2007. 448 с.
3. Інститут модернізації змісту освіти. *Патріотичне виховання в умовах воєнного стану: методичні рекомендації*. Київ, 2022. 26 с. URL: <https://imzo.gov.ua>
4. *Концепція розвитку громадянської освіти в Україні на 2023–2026 роки*. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua>
5. *Ціннісні орієнтири в освіті: війна як каталізатор переосмислення*: зб. наук. праць. Національна академія педагогічних наук України. Інститут проблем виховання. Київ, 2024. 150 с.
6. Овчарук, О. В. Формування громадянських компетентностей у новій українській школі. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 2. С. 43–52.
7. Овчарук, О. В. Громадянські компетентності в умовах воєнного стану: виклики для освіти. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 2. С. 14–23.
8. *Право інтелектуальної власності: акад. курс: підруч. для студ. вищих навч. закладів / за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького*. Київ, 2007. 696 с.
9. *Про захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану: аналітична записка*. Київ, 2022. 14 с.
10. Савченко, О. Я. Компетентнісний підхід у сучасній українській школі. *Початкова школа*. 2017. № 1. С. 3–8.

11. Семенець, Н. М. Патріотичне виховання в цифровому середовищі: освітні практики під час війни. *Освітній вимір*. 2024. № 1. С. 30–36.

12. Стельмах, І. В. Освітні ініціативи як чинник національної стійкості: досвід шкіл під час війни. *Публічне урядування*. 2023. № 4 (28). С. 101–107.

13. Сухомлинська, О. В. *Історія української школи і педагогіки*: навч. посіб. Київ, 2003. 524 с.

14. Шиян, Р. Б. Нова українська школа: поєднання традицій і змін. *Освіта України*. 2018. № 12. С. 2–4.

15. Щербань, Т. О. Національно-патріотичне виховання в умовах трансформації українського суспільства. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. Вип. 29. С. 116–121.

16. UNESCO. *Education in Emergencies: Ukraine Crisis Response Report 2022–2023*. Paris, 2023. 48 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org>

17. UNICEF. *Молодь, війна і освіта: аналітика, виклики та відповіді*. Київ, 2023. 32 с. URL: <https://www.unicef.org/ukraine>

REFERENCES

1. Bekh, I. (2003). *Education of Personality*. In Two Books. Vol. 1: Personality-Oriented Approach: Theoretical and Technological Principles. Kyiv, 264 p. [in Ukr.]

2. Long, D., Ray, P., Zharov, V., Sheveleva, T., Vasylenko, I., Drobiazko, V. (2007). *Protection of Intellectual Property Rights: Norms of International and National Legislation and Their Enforcement*. A Practical Guide. Kyiv, 448 p. [in Ukr.]

3. *Patriotic Education under Martial Law: Methodological Recommendations*. (2022). Institute of Education Content Modernization. Kyiv, 26 p. [online] Available at: <https://imzo.gov.ua> [in Ukr.]

4. Concept of Civic Education Development in Ukraine for 2023–2026. [online] *Ministry of Education and Science of Ukraine*. Available at: <https://mon.gov.ua> [in Ukr.]

5. *Axiological Guidelines in Education: War as a Catalyst for Rethinking: A Collection of Scientific Articles*. (2024). Institute of Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv, 150 p. [in Ukr.]

6. Ovcharuk, O. (2020). Formation of Civic Competences in the New Ukrainian School. *Ukrainskyi pedahohichyi zhurnal* (Ukrainian Educational Journal), Issue 2, pp. 43–52. [in Ukr.]

7. Ovcharuk, O. (2023). Civic Competences under Martial Law: Challenges for Education. *Ukrainskyi pedahohichyi zhurnal* (Ukrainian Educational Journal), Issue 2, pp. 14–23. [in Ukr.]

8. Orliuk, O., Sviatotskyi, O., eds. (2007). *Intellectual Property Law: Academic Course: A Textbook for Students of Higher Educational Institutions*. Kyiv, 696 p. [in Ukr.]

9. *On the Protection of Intellectual Property Rights under Martial Law: An Analytical Note*. (2022). Ukrainian Institute of the Future. Kyiv, 14 p. [in Ukr.]

10. Savchenko, O. (2017). Competency-Based Approach in the Modern Ukrainian School. *Pochatkova shkola* (Primary School), Issue 1, pp. 3–8. [in Ukr.]

11. Semenets, N. (2024). Patriotic Education in the Digital Environment: Educational Practices during the War. *Osvitnii vymir* (Educational Dimension), Issue 1, pp. 30–36. [in Ukr.]

12. Stelmakh, I. (2023). Educational Initiatives as a Factor of National Resilience: Experience of Schools during the War. *Publichne uriaduvannia* (Public Management), Issue 4 (28), pp. 101–107. [in Ukr.]

13. Sukhomlynska, O. (2003). *History of the Ukrainian School and Pedagogy: A Study Guide*. Kyiv, 524 p. [in Ukr.]

14. Shyian, R. (2018). New Ukrainian School: Combining Traditions and Changes. *Osvita Ukrainy* (Education of Ukraine), Issue 12, pp. 2–4. [in Ukr.]

15. Shcherban, T. (2021). National-Patriotic Education in the Context of the Transformation

- of Ukrainian Society. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktuka* (Pedagogical Education: Theory and Practice), Issue 29, pp. 116–121. [in Ukr.]
16. *Education in Emergencies: Ukraine Crisis Response Report 2022–2023*. (2023). UNESCO. Paris, 48 p. [online] Available at: <https://unesdoc.unesco.org/> [in Eng.]
17. *Youth, War and Education: Analytics, Challenges and Responses* (2023). UNICEF. Kyiv, 32 p. [online] Available at: <https://www.unicef.org/ukraine> [in Ukr.]

Summary

EDUCATING A PATRIOT IN MODERN CONDITIONS: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Natalia DEREVIANCHENKO

teacher at Velyka Novosilka

Comprehensive Secondary School of I-III Degrees No. 2,

email: natalya.derev'yanchenko@vnsch.vnuo.dn.ua

Olena AVILOVA

school principal at Velyka Novosilka

Comprehensive Secondary School of I-III Degrees No. 2,

email: olena.avilova@vnsch.vnuo.dn.ua

Artur LEE

research fellow at the Centre for Innovation and Technological Development
of the State Institution “Dobrov Institute for Scientific and Technological Potential
and Science History Studies of the NAS of Ukraine”

email: arthurlee@ukr.net

Ivan GALENKO

Candidate of Technical Sciences, Vice-President

of the Network Public Organization “International Academy of Geoinformatics”

email: arthurlee@ukr.net

The relevance of the research. The modern education system in Ukraine has yet to respond to new challenges, including those related to information warfare, hybrid aggression, and the need to strengthen national unity. The question of rethinking traditional approaches to patriotic education arises, implying a necessary transition from formalities to meaningful, value-orientated and practical activities that meet current realities. In an era when information fronts are becoming no less important than physical ones, the patriotic education of youth is of strategic importance for a state. Today's realities force educators to reconsider traditional approaches to shaping national consciousness of pupils, especially when classical educational models are being transformed under the influence of digital technologies. Pupils will not only master advanced technology through the development of

information platforms, chatbots and interactive applications, but also apply them to solve specific problems in the field of information security of Ukraine. This approach turns an abstract concept of patriotism into a tangible, practical activity.

The **purpose** of the article is to present the practical experience of realising an innovative interdisciplinary project on patriotic education, which combines an integrated learning process, digital technologies, and the formation of public consciousness under current conditions, as well as to substantiate the role of pupils as active participants in the protection of the state's information space.

Conclusions. The experience of the Velyka Novosilka Comprehensive Secondary School No. 2 demonstrates that patriotic education under the current conditions is not a formality or a set of slogans. It is a vibrant and creative process in which pupils are active subjects rather than passive objects of impact. Such an approach shapes a young generation of Ukrainians who love their country in words and are ready to act for the purpose of protecting and modernising it. The pupils currently possess the required knowledge, skills and values in order to face contemporary challenges and to build a strong and independent state. We are convinced that Ukraine can overcome the hardship, preserve its independence, and ensure a decent future for the following generations, where freedom, law, and respect for intellectual property will be core values with the power of our unity, intelligence, and innovations.

Keywords: patriotic education, information security, intellectual property, digital technologies, integrated learning, cloud platforms, civic awareness.